

Ľudské práva

Ľudské práva - práva fyzických osôb, ktoré vyplývajú z príslušnosti k ľudskému rodu; vychádzajú z ľudskej prirodzenosti a princípov humanity, podčiarkujú dôstojnosť a jedinečnosť človeka.

Ľudské práva sú odvodené od **prirodzeného práva** = má ich každý človek, bez ohľadu na bydlisko, rasu, etnikum či národnosť, náboženstvo, politické presvedčenie.

Vlastnosti ľudských práv:

- Univerzálne – platné pre všetkých;
- Nezrušiteľné – ani zmena režimu ich nemôže zrušiť, nie sú darované štátom, sú vlastné všetkým ľudským bytostiam;
- Nepremlčateľné – nezaniknú uplynutím určitého času, nemožno o ne prísť tým, že ich jednotliviec neuplatňuje;
- Nescudziteľné – nemožno sa ich vzdať ani ich odovzdať inej osobe.

Vývoj ľudských práv prebiehal v troch generáciách:

1. generácia ľudských práv - klasické práva – občianske a politické práva

Majú univerzálny charakter, politické práva - vyjadrujú aktívnu účasť občanov na politickom rozhodovaní. Formujú sa v 18. a 19. storočí.

Občianske a politické práva: právo na život, právo na bezpečnosť, nedotknuteľnosť osoby a súkromia, osobná sloboda, zachovanie dôstojnosti, ochrana listového tajomstva, sloboda myslenia, sloboda vierovyznania, rovnosť pri zaobchádzaní, právo na spravodlivý trest, prezumpcia neviny, právo na súkromie, právo na ochranu majetku, volebné právo (aktívne, pasívne), sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, právo zhromažďovania, združovania, právo navrhnúť a uskutočniť referendum...

2. generácia – práva hospodárske, sociálne, kultúrne

Formujú sa v 20. storočí. Zaručujú minimálny štandard životnej úrovne, podporujú rozvoj osobnosti.

Hospodárske, sociálne a kultúrne práva: právo zakladať odborové organizácie, právo na štrajk, právo na slobodnú voľbu povolania, právo na odmenu za prácu, právo na zákonné vymedzenie pracovného času, právo na spravodlivé pracovné podmienky, právo na odpočinok a platenú dovolenku, právo na vzdelanie, právo na ochranu zdravia, právo na sociálne poistenie, právo na primeranú životnú úroveň...

3. generácia – práva solidarity

Dôvody sformovania práv solidarity:

- globálne problémy (hrozba jadrového konfliktu, ekologické krízy, zväčšovanie ozónovej diery, hrozba preľudnenia planéty, nedostatok potravín), ktoré presahujú hranice jednotlivých štátov a ohrozujú ľudstvo ako celok;
- potreby zaostávajúcich krajín tretieho sveta – chudoba, pozostatky kolonializmu, drancovanie prírodného bohatstva.

Práva solidarity: právo na zdravé životné prostredie, právo na život v mieri, právo národov slobodne disponovať s ich prírodným bohatstvom, práva menších, právo národov na sebaurčenie, právo na rovnosť, právo na samostatný hospodársky, kultúrny a sociálny rozvoj...

Historický vývoj Ľudských práv:

- 2000 pr. Kr. - Chammurapiho zákonník - obsahoval zásadu, že slní nebudú utláčať slabých.
- 570 pr. Kr. - Dekrét Kýrosa Veľkého - zaručoval slobodu pohybu a bezpečnosť v Perzskej ríši.
- 313 - Milánsky edikt - dokument vydal cisár Konštantín Veľký, ním zrovnoprávnil kresťanstvo s náboženstvom platným v Ríme.
- 1215 - Magna charta libertatum (Veľká listina slobôd) - práva si vydobyla anglická šľachta proti moci Jána Bezzemka po nepokojoch spôsobených jeho zahraničnou politikou a spôsobom vlády. Tento dokument okrem iného ustanovoval, že žiadny slobodný obyvateľ nesmie byť prenasledovaný alebo zatknutý bez zákonného rozsudku; tak tiež zakazoval kráľovi bez povolenia šľachty vyhlásiť mimoriadne dane.
- 1598 - Nántsky edikt - francúzsky kráľ Henrich IV. zaručil týmto právnym aktom rovnoprávnosť a slobodu vyznania hugenotom / protestantom /. Vytvorili sa tak podmienky pre tolerantné spolužitie protestantov a katolíkov a pre ich rovnoprávnosť.
- 1679 - Habeas Corpus - dokument, ktorý zabezpečoval práva a slobody pre každého jednotlivca v Anglicku. Deklaroval neprípustnosť svojvoľného uväznenia, právo súdne preskúmať oprávnenosť zadržania, právo písomného doručenia dôvodu zatknutia, právo prezumpcie nevinu.
- 1689 - Listina práv - Bill of Rights je zmluvou medzi suverénnym národom reprezentovaným parlamentom, zastupujúcim v oboch komorách šľachtu i buržoáziu, a kráľom, ktorému sa pri výkone jeho právomocí zdôrazňuje, že sa má podriaďovať zákonu.
- 1776 - Deklarácia nezávislosti USA - deklaruje dva princípy: právo na sebaurčenie a zásady demokratického štátneho zriadenia. V nej je zaručené, že každý človek bol stvorený ako seberovný a má isté neodňateľné práva, medzi ktoré patrí právo na život, slobodu a budovanie si osobného šťastia. Na zabezpečenie týchto práv si ľudia ustanovujú vládu. Kedykoľvek niektorá vláda začne byť prekážkou týmto cieľom, ľud má právo ju zmeniť, alebo zvrhnúť a ustanoviť novú vládu.
- 1789 - Deklarácia práv človeka a občana vo Francúzsku - obsahovala 17 článkov. Boli v nej sformulované základné zásady: ľudia sa rodia slobodní a rovní, sloboda, vlastníctvo, bezpečnosť a odpor proti útlaku sú nepremýšľateľné, sloboda spočíva v možnosti robiť všetko, čo neškodí inému. Dokument charakterizuje vládu ako slúžiacu ľudu a požaduje jej kontrolu.
- 1791 - Listina práv - ktorá bola v podobe desiatich dodatkov pripojená k Ústave USA z roku 1787. Prvýkrát je tu reč o ľudských právach, ktoré existujú nad štátnym právom.
- 1814 - Parížska zmluva - zaoberá sa obchodom s otrokmi.
- 1864 - Ženevská konvencia - formuluje podmienky zaobchádzania s vojnovými zajatcami.

Dokumenty o Ľudských právach:

- Charta OSN (1945)
- Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948)
- Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950)
- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966)
- Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966)

DIGI SCHOOL 2020-1-SK01-KA226-SCH-094350 Občianska náuka
Ľudské práva

- Deklarácia práv dieťaťa (1959)
- Dohovor o právach dieťaťa (1989)

Ľudské práva v SR

Medzinárodné dokumenty o ľudských právach (ratifikované štátom) majú prednosť pred zákonom štátu.

Ústava SR deklaruje občianske práva a slobody v 2.hlave ústavy na základe **Listiny základných práv a slobôd** (prijatá v Československu 1991).

Ústava SR deklaruje tieto ľudské práva a slobody:

1. **Základné ľudské práva a slobody** - právo na život, sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania...
2. **Politické práva** – sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné právo...
3. **Práva národnostných menšín a etnických skupín** – právo rozvíjať vlastnú kultúru, právo vzdelávať sa v materinskom jazyku, používať ich jazyk v úradnom styku...
4. **Hospodárske, sociálne a kultúrne práva** – právo na prácu, právo na odmenu za prácu, právo na štrajk, právo združovať sa v odborových organizáciách, právo na ochranu zdravia, rodiny, právo na vzdelanie...
5. **Právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva** – právo na priaznivé životné prostredie, povinnosť chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne pamiatky, právo na pravdivé informácie o stave životného prostredia...
6. **Právo na súdnu a inú právnu ochranu** – právo na súdnu ochranu, právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu...